

Pokret (jezičnoga) otpora

Dr. Ivan Šreter, intelektualac kršćanskog odgoja, pomagao je svima, a devedesete je postao ravnateljem bolnice. Bio bi i danas da ga Srbi nisu ubili 1991.

Nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ nosi njegovo ime, a dodijeljena je 16. ožujka u Lipiku

Za najbolju novu hrvatsku riječ izabrana je riječ zapozorje (back stage) Lidije Stević-Brkić, drugo je mjesto osvojio pjesnik i diplomat Drago Štambuk (riječ oznak trebala bi zamijeniti „brend“), treća nagrada za riječ bilješkinja došla je u ruke profesorici iz Splita Carmen Lešina, pa valjda više ne ćemo imati javne bilježnice. Nagrade je dodijelila glavna urednica „Jezika“, čuvena jezikoslovka Sanda Ham, govorio je prof. emeritus Čatić, a zatim i ja, ne samo kao član povjerenstva. Budući da je taj moj govor pod naslovom „Gdje je dr. Šreter, gdje je hrvatski jezik?“ možda zanimljiv i čitateljima ove rubrike, objavljujem ga gotovo u cijelosti.

Trodioba vlasti

Dodjela nagrade nazvane po dr. Ivanu Šreteru prava je prilika da se osvrnemo na stanje hrvatskoga jezika danas, nakon gotovo trideset godina postojanja samostalne, demokratske hrvatske države. I odmah treba reći: nije dobro. Hrvatska ne štiti hrvatski jezik, ostavlja ga u stanju neuređenosti i neurednosti, kao i mnoga druga područja, kao i samu sebe. Paradoksalno je to, ali i razumljivo jer ne postoji jedna hrvatska država nego dvije ili tri – nacionalna država hrvatskoga naroda zapisana tim riječima u Ustavu, duboka država koja uspješno zauzima institucije, a korijeni su joj labradorski i protuhrvatski, i treća koja se pojavljuje u obliku nejasne državne vlasti bez odlučnosti i bez državnika. Opisana trodioba vlasti, da budem sarkastičan, preslikava se na jezično i jezikoslovno polje gotovo kao u zrcalu.

Znači, u Ustavu stoji hrvatski jezik kao službeni jezik u Hrvatskoj, što lijepo zvuči. Iz Ustava i na temelju Ustava proizlaze zakoni, ali u jezičnom polju ništa se od zakona nije pojavilo. Nemamo zakon o uporabi hrvatskoga jezika, nemamo zakonom propisan službeni pravopis, od ukinuća

Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika nemamo ni autoritativno tijelo koje bi arbitriralo u normativnoj sferi. Ono što sada imamo jest bezakonje koje si uređena država ne smije dopustiti, a takvo je stanje plodno tlo za razne sitne i krupne ubode u tijelo hrvatskoga jezika, sve do negiranja posebnosti hrvatskoga jezika i povratka na serbokroatistička stajališta.

Više no drugdje, takve su tendencije vidljive u svakovrsnim medijima gdje ima neznanja i neškolovanosti, ali i namjerne uporabi riječi koje ne pripadaju hrvatskom jezičnom korpusu – a zašto i ne bi kada nikakve sankcije ne postoje. To je približno kao da s vozite cestama bez prometnih znakova, ili zbnjujućih. Narod se zgraža, skupa sa svima nama, pa i oni koji nemaju silnu naobrazbu osjećaju da je taj kaos programiran.

Osjećaj nije znanstvena, jezikoslovna kategorija, ali je onaj temelj na kojemu je građeno nepogrešivo prepoznavanje što jest a što nije hrvatski jezik, i to je znanje urođeno hrvatskom čovjeku - bez obzira iz kojega narječja i govora dolazi svjestan je cjeline jezika i činjenice da je dionik i govornik jednoga te istog posebnog i među brojnim drugim jezicima jedinstvenog jezika upravo po bogatstvu svojih sastavnica, koje ni povijesno-političke okolnosti i razdvojenost, pa ni zemljopisna odvojenost nikada nisu toliko udaljile da zaboravi ono bitno, da je riječ o istom jeziku hrvatskoga naroda. Ta je svijest postojala od početaka pismenosti i književnosti na povijesnom hrvatskom prostoru, kao i težnja u sljedećim stoljećima da se na dodirima narječja i književnih djela koja im pripadaju, stvori općehrvatski standard, donekle s pravom nazvan književnim jezikom, ili još točnije jezikom hrvatske nacije.

Postojala je rečena svijest u svim tragičnim vremenima osobito dvadesetoga stoljeća u kojemu su hrvatski pitanje i naziv hrvatskoga jezika bili u istoj gorkoj ali i slavnoj čaši, pa je Hrvatskom proljeću prethodila Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika, a prekidu šutnje i pokretu za ostvarenjem samostalne države prethodilo je odbacivanje podmuklog amandmana kojim se svršetkom osamdesetih iz Ustava tadašnje SRH htjelo izbaciti hrvatski književni jezik. Potonji događaj, na koji se često zaboravlja, bio je prva uspješna obrana od agresije koja je vrlo brzo prerasla u oružanu i zaprijetila opstanku hrvatskoga naroda. No i nju smo svladali nakon mnogo izgubljenih života i razorenih gradova, među kojima je Lipik, uz Vukovar, najviše stradao.

Što se događalo u mladoj hrvatskoj državi, možda je najbolje ilustrirati sudbinom Hrvatskoga pravopisa Stjepana Babića i suradnika. Spaljen na lomači u vrijeme naznake sloma Hrvatskoga proljeća, tiskan potom samo u Londonu u okrilju iseljenika, poznati Londonac pojavio se opet u domovini devedesete i doživio niz izdanja, korak po korak vraćao se izvorima i povijesti hrvatskoga jezika, pažljivo skidajući naslage odbačenog serbokroatizma. U drugom povratku presvučenih komunista ministar Jovanović izveo je jezični udar, sjeću jezikoslovnih knezova, dekretom ukinuo Vijeće za normu, a na čelo Instituta za jezik i jezikoslovlje doveo svog imenjaka s prvenstvenom zadaćom da izradi novi pravopis, da zavara publiku naslovom i učini korak natrag. Kada je opet došla na vlast opcija tzv. desnog centra, ništa se nije promijenilo, Institut se samoproglasio autoritetom za normu, te sada imamo što imamo, a Institut se uz to pretvorio u trgovačku firmu. Njegovi se proizvodi guraju u škole, gdje je nastava hrvatskoga jezika ionako fluidna, premalo mu je sati posvećeno, a što je donio novi uputnik koji neznalice nazivaju kurikulumom, tek će se vidjeti. Za sada je poznato da nastavnicima nije zanimljiv. I poznato je da su svi živi književnici izbačeni iz lektire.